

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

DEVELOPING THE READINESS OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE TO WORK WITH PERSONNEL AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

У статті проведено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом. Розглянуто підходи до поняття «професія», «професійна діяльність», «готовність», «готовність до роботи з особовим складом» тощо.

Розглянуто основні підходи до визначення поняття готовності у педагогіці: функціонально-психологічний та особистісний. Визначено суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ: між вимогами до професійної компетентності офіцерів та її недостатньою сформованістю у молодих лейтенантів; між вимогами до впровадження інноваційних методик навчання курсантів та традиційними підходами в освітньому процесі; між складністю сучасних завдань, що потрібно вирішувати офіцерам НГУ та недостатнім рівнем їх підготовленості до роботи з особовим складом у підрозділах тощо. Визначено сутність роботи з особовим складом та її основні завдання.

Зазначено, що готовність до роботи з особовим складом потрібно розглядати як складне особистісне утворення, багаторівневу та багатопланову систему якостей і властивостей офіцера НГУ, які дозволяють ефективно виконувати конкретну професійну діяльність, яка базується на цілях, принципах, мотивах, програмах, технологіях, умовах дії та сукупності операційних компонентів діяльності.

Робота з особовим складом пов'язана з військовим навчанням і вихованням, як процесами цілеспрямованого, систематичного, організованого і планомірного впливу на свідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотивуючу сфери особистості військово-службовця з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадянських і військово-професійних якостей для забезпечення всебічного й гармонійного розвитку його особистості та ефективного виконання ним службових обов'язків в умовах мирного і воєнного часу. Зазначено, що зміст роботи з особовим складом розкривається через складові, напрямки та завдання такої діяльності в НГУ.

Ключові слова: майбутні офіцери, професійна підготовка, готовність, готовність до роботи з особовим складом військових підрозділів.

The article provides a theoretical analysis of the problem of forming the readiness of future officers to work with personnel. Approaches to the concept of «profession», «professional activity», «readiness», «readiness to work with personnel», etc. are considered. The main approaches to defining the concept of readiness in pedagogy are considered: functional-psychological and personal. Contradictions that exist today in the system of training future officers of NGU are identified: between the requirements for the professional competence of officers and its insufficient formation among young lieutenants; between requirements for the implementation of innovative methods of training cadets and traditional approaches in the educational process; between the complexity of modern tasks that NGU officers need to solve and their insufficient level of preparation for working with personnel in units, etc. The essence of work with personnel and its main tasks are determined. It is noted that the readiness to work with personnel should be considered as a complex personal education, a multi-level and multi-faceted system of qualities and attributes of an officer of the NGU, which allow to effectively perform specific professional activities based on goals, principles, motives, programs, technologies, conditions of action and totality of operational components of activity. Work with personnel is related to military training and upbringing, as processes of purposeful, systematic, organized and planned influence on the consciousness, cognitive, emotional-volitional and motivating spheres of the personality of a serviceman with the aim of forming in him a scientific worldview, high moral, civil and military-professional qualities to ensure comprehensive and harmonious development of his personality and effective performance of his official duties in peacetime and wartime conditions. It is noted that the content of work with personnel is revealed through the components, directions and tasks of such activity at NGU.

Key words: future officers, professional training, readiness, readiness to work with personnel of military units.

УДК 378.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.29>

Черніченко М.Ю.,

аспірант кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук

Льотної академії Національного авіаційного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Широкомасштабна війна РФ проти України, що відбувається сьогодні, потребує рішучих дій з боку держави в обороні, економіці та фінансах, промисловості, в освіті тощо. Найважливішим тут стають створення нових концепцій, технологій, методик підготовки військових фахівців, зокрема офіцерів Національної гвардії України у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Сьогодні науковці сходяться у тому, що професійна освіта – це не лише засвоєння професійних знань, навичок та вмінь, а й особистісний розвиток спеціаліста, розкриття його внутрішніх можливостей, формування його готовності до професійної діяльності [4]. Це також означає орієнтування освіти на багатогранний розвиток психологічних здібностей, творчих можливостей суб'єкта майбутньої професійної діяльності, вироблення, розвиток та коригування вмінь і навичок, від яких

залежить успішне виконання професійних функцій та обов'язків [3].

Аналіз недоліків підготовки майбутніх офіцерів показує, що вони після закінчення ВВНЗ не мають твердих знань щодо роботи з особовим складом, недосконало володіють методиками проведення індивідуальної роботи, згуртування військових колективів, не мають високого рівня комунікативної компетентності для спілкування та взаємодії з підлеглими у стресогених ситуаціях службової діяльності тощо [5].

Безумовного розв'язання, на нашу думку, вимагають також такі суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ: між вимогами до професійної компетентності офіцерів та її недостатньою сформованістю у молодих лейтенантів; між вимогами до впровадження інноваційних методик навчання курсантів та традиційними підходами в освітньому процесі; між складністю сучасних завдань, що потрібно вирішувати офіцерам НГУ та недостатнім рівнем їх підготовленості до роботи з особовим складом у підрозділах тощо.

Аналіз стану освітнього процесу у ВВНЗ також показав, що науково-педагогічні працівники недостатньо приділяють уваги формуванню соціального інтелекту майбутніх офіцерів, що негативно позначається на їх підготовленості до роботи з особовим складом у підрозділах НГУ.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить, що проблему підготовки майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності досліджували А. Капська, А. Линенко, І. Пастирь, О. Ярошенко, О. Бойко; мотиваційну готовність Є. Томас; професійно-педагогічну С. Корищенко; готовність до ризику В. Бодров, Є. Кір'янова. Загальнодидактичні проблеми навчання майбутніх військовослужбовців представлено у наукових працях А. Алексюк, А. Вітчинко, В. Онищук, В. Помогайба, І. Федоренко, М. Ярмаченко, загальну методологію педагогіки представлено у наробках О. Бойко, І. Зязюна, В. Олійника. Проблема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення загальновійськових дисциплін розкрито у працях В. Бачевського, А. Борисовського, К. Вербицького, В. Герасимчука та ін. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців знайшла своє відображення у працях М. Бакум, С. Гончаренко, В. Кушнірук, В. Лугового, В. Олійника, Г. Васяновича, О. Дубініної, Н. Ничкало, П. Лузана, В. Манько, Є. Кулика та ін. Дослідження концепцій підготовки офіцерів в Україні проводилися В. Ягуповим, М. Нещадимом та іншими. Психолого-педагогічні та методичні аспекти підготовки фахівців у ВВНЗ розробляли Т. Мацевко, О. Диденко, С. Бейла,

І. Ліпатов, О. Міршук, В. Пасічник, О. Керницький та інші. Не зважаючи на широкий спектр досліджень з даної теми, проблема підготовки майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом НГУ на тактичному рівні військової освіти залишаються нерозробленими.

У дисертаціях України досліджувались такі аспекти підготовки майбутніх офіцерів: підвищення управлінської компетентності військових керівників (О. Бойко, Т. Мацевко та ін.), проблеми готовності майбутніх офіцерів до миротворчої діяльності (А. Савицька), підготовка вертольотників з безпеки польотів (Н. Арсенєва), підготовка військових інструкторів (П. Онипченко), підготовка офіцерів-прикордонників (Ю. Кузь) тощо.

Отже, аналіз наукових праць надав можливість визначити перелік основних вимог щодо сформованості готовності майбутніх офіцерів НГУ до роботи з особовим складом, що буде сприяти виконанню службово-бойових завдань підрозділами.

Мета статті – провести теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів НГУ до роботи з особовим складом, визначити суперечності у системі їх підготовки, розглянути підходи до поняття «професійна діяльність», «готовність», «готовність до роботи з особовим складом».

Виклад основного матеріалу. Під час дослідження цієї проблеми нами застосовано системний, суб'єктно-діяльнісний, комунікативний та особистісний підходи до аналізу явищ та їх структури.

Проблема готовності вивчалась у різних аспектах та дискурсах, а виявленню особливостей готовності в різних видах діяльності присвячені роботи Ю. Васильєва, В. Дорохіна, Л. Кандибовича, Д. Каца, О. Мороза, Д. Узнадзе та інших. Досліджуючи професійну готовність (Д. Мазоха), професійно-педагогічну (В. Бондар, А. Капська, І. Пастир, І. Підласий, О. Ярошенко), методологічну підготовку педагога (В. Кушнір), психологічну готовність (В. Моляко), мотиваційну (Е. Томас), морально-психологічну (Л. Кондрашова), встановили, що процес професійного становлення особистості – складний процес, при якому особистість поступово переходить із одного стану в інший, і повинен здійснювати систематичний вплив.

Науковці поняття «готовність» часто пов'язують з поняттям «підготовка» та розглядають їх у єдиній площині. Ці поняття взаємозалежні та зумовлені, тому що компоненти готовності фахівця багато в чому визначаються тим, наскільки якісно він пройшов підготовку. Тому готовність розглядається як інтегративна якість, що є метою або результатом процесу підготовки [1].

Формування готовності, на думку дослідників, означає створення системи таких мотивів, відносин, установок, рис особистості, накопичення знань, умінь, навичок, які, активізуючись, забезпечують фахівцю можливість ефективно виконувати свої функції [6].

У педагогіці розповсюджені два підходи до розуміння поняття готовності: функціонально-психологічний та особистісний. Функціонально-психологічний передбачає вивчення готовності як певного стану особистості, як психологічної умови успішного виконання діяльності як вибірково-усвідомленої активності, яка спонукає особистість на діяльність; як психологічної установки, що функціонує на фоні загальної активності особистості, як стан, що передує усвідомленій поведінці. Особистісний підхід розглядає готовність як складне особистісне утворення, багатопланову і багаторівневу структуру якостей, властивостей і станів, які у своїй сукупності дозволяють конкретному суб'єктові успішно виконувати діяльність [9].

Офіцер (від латинського – «Officiarius») перекладається як службовець і визначається як особа командного і керівного (начальницького) складу в силових структурах і спеціальних службах різних країн світу [8]. Насамперед підготовка майбутніх офіцерів для потреб НГУ здійснюється з урахуванням основних функцій, покладених на НГУ [7].

Поняття «підготовка» взаємопов'язано в першу чергу з фаховою освітою та ґрунтується на концепції безперервного навчання. Підготовка до професії сьогодні розглядається як цілеспрямований процес формування готовності до неї, а готовність вважається результатом професійної підготовки [9].

Отже, відповідно до аналізу наукової літератури, визначених вихідних положень дослідження організації професійної підготовки у ВВНЗ ми дійшли таких висновків щодо підготовки курсантів до роботи з особовим складом:

1) метою професійної підготовки курсантів є забезпечення високого рівня їх компетентності щодо питань організації та проведення роботи з особовим складом підрозділів НГУ;

2) зміст їх підготовки включає в себе сукупність загальних, професійних і ціннісних уявлень, понять, переконань, норм, цінностей професійної діяльності і повинен включати такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, пізнавальний, діяльнісний, особистісний, рефлексивний;

3) результативність системи підготовки у ВВНЗ визначається новоутвореннями, які відбуваються при формуванні особистості, в її наукових знаннях про сутність, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст професійної діяльності військовослужбовців НГУ, сформованих умінь та досвіді, компетентностях, що

визначені в освітньо-професійних програмах підготовки фахівців.

На сучасному етапі реформування та розвитку Сил оборони України сутність роботи з особовим складом полягає в цілеспрямованому, активному і всебічному процесі впливу на свідомість та світогляд військовослужбовців із метою формування патріотизму, національної гідності, почуття любові до України та її Збройних сил, вірності українському народу та усвідомлення кожним захисником особистої відповідальності за виконання вимог Військової присяги, статутів, наказів командирів тощо. Ця робота здійснюється відповідно до вимог Конституції та Законів України, Воєнної доктрини України, актів Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних сил України і Кабінету Міністрів України і є невід'ємною складовою повсякденної діяльності військ.

Основним завданням роботи з особовим складом є проведення у військах державної політики щодо забезпечення обороноздатності держави, національної безпеки в цілому. Така робота базується на традиціях духовності, національно-визвольних змагань й волелюбності нашого народу в його боротьбі за свободу та незалежність.

Робота з особовим складом пов'язана з військовим навчанням і вихованням, як процесами цілеспрямованого, систематичного, організованого і планомірного впливу на свідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотивуючу сфери особистості військовослужбовця з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадянських і військово-професійних якостей для забезпечення всебічного й гармонійного розвитку його особистості та ефективного виконання ним службових обов'язків в умовах мирного і воєнного часу. Зміст роботи з особовим складом розкривається через складові, напрямки та завдання, на основі яких формуються функціональні обов'язки посадових осіб органів військового управління в НГУ.

Гносеологічний аналіз поняття «готовності майбутнього офіцера» свідчить про необхідність як синергетичного, системного, комплексного підходу до аналізу цього феномена, так і елементного, компонентного дослідження. Таким чином, готовність до роботи з особовим складом потрібно розглядати як складне особистісне утворення, багаторівневу та багатопланову систему якостей і властивостей офіцера НГУ, які дозволяють ефективно виконувати конкретну професійну діяльність, яка базується на цілях, принципах, мотивах, програмах, технологіях, умовах дій та сукупності операційних компонентів діяльності.

Специфіка ж готовності до роботи з особовим складом буде залежати від того, наскільки офіцер розуміє основні завдання такої роботи, володіє арсеналом методів та технологій

психолого-педагогічного впливу на підлеглих, здібностями до комунікації та взаємодії тощо.

Результативність виконання цих функцій передбачає розвиток у майбутніх офіцерів необхідних професійно важливих якостей під час освітнього процесу у ВВНЗ.

Проведене анкетування курсантів випускного курсу засвідчило, що повністю готовими до роботи з особовим складом вважають себе 64%, готовими на достатньому рівні – 36%, не готовими – 6%, не дали відповідь – 4%. Отже, ця проблема потребує ґрунтовного дослідження у межах психолого-педагогічних, соціологічних, філософських наук тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті проведено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом. Розглянуто підходи до поняття «професія», «професійна діяльність», «готовність», «готовність до роботи з особовим складом» тощо.

Розглянуто основні підходи до визначення поняття готовності у педагогіці: функціонально-психологічний та особистісний. Визначено суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ. Зазначено, що готовність до роботи з особовим складом потрібно розглядати як складне особистісне утворення, багаторівневу та багатопланову систему якостей і властивостей офіцера НГУ.

У подальшому планується визначення структури готовності до роботи з особовим складом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрущенко В.П. Філософський словник соціальних термінів. Харків: «Р.И.Ф.», 2005. 672 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. В.Т. Бусел. 2-ге вид., оновл. Ірпінь : ВТФ Перун, 2004. 1440 с.
3. Данильченко О.А. Модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Вип. 82. 2022. С. 36–40.
4. Керницький О.М. Формування готовності курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 41. С. 155–162.
5. Кубіцький С.О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Автореф...канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2002. 17 с.
6. Платонов І.В. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності. *Психологія*. 2010. Вип. 11. С. 320–326.
7. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 17. С. 594
8. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань / упоряд. О.М. Шмаков. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2009. 518 с.
9. Хацаюк О.В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2019. Т. 2 (65). С. 144–155.